

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор

**Центральноукраїнського
державного університету
імені Володимира Винниченка**

Євген СОБОЛЬ

«26» лютого 2025 р.

ВИСНОВОК

**Центральноукраїнського державного університету
імені Володимира Винниченка щодо дисертації
Бойко Вікторії Валентинівни на тему
«Психопоетика прози Тодося Осьмачки»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань
03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 035 «Філологія», затвердженої
вченою радою Центральноукраїнського державного університету
імені Володимира Винниченка**

ВИТЯГ

**з протоколу фахового семінару
кафедри української філології та журналістики
факультету української філології,
іноземних мов та соціальних комунікацій
Центральноукраїнського державного університету
імені Володимира Винниченка
від 25 лютого 2025 р.**

ПРИСУТНІ:

13 осіб із 13 науково-педагогічних працівників кафедри (к.ф.н., доц. Буряк О. Ф., к.ф.н., доц. Волчанська Г. В., к.ф.н., доц. Демешко І. М., к.соц.ком., ст. викладач Гундерук О. О., д.ф.н., проф. Клочек Г. Д., к.ф.н., проф. Ковтюх С. Л., к.ф.н., доц. Крижанівська О. І., к.ф.н., доц. Кричун Л. П., д.ф.н., доц. Кирилюк О. Л., д.ф.н., проф. Михида С. П., к.ф.н., доц. Нестеренко Т. А., к.ф.н., доц. Пикалюк Р. В., к.ф.н., доц. Фенько Н. М). За штатним розписом – 13.

На фаховому семінарі присутні аспіранти: Голуб В. А., Козарь Д. В., Михида І. С., Оцабрик О. Ю., Салтан В. Л.

На семінар запрошені: Фока М. В. – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри германських мов, зарубіжної літератури та методик їхнього навчання; Тарнавська М. М. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри прикладної та загальної лінгвістики, Івашина О. О. – доктор філософії.

З присутніх – 3 доктори наук та 4 докторів філософії/кандидатів наук –

З присутніх – 3 доктори наук та 4 докторів філософії/кандидатів наук – фахівці за профілем представленої дисертації.

Голова наукового семінару – доктор філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української філології та журналістики Кирилюк О. Л.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ:

1. Обговорення публічної презентації наукових результатів дисертації аспірантки кафедри української філології та журналістики Бойко Вікторії Валентинівни на тему «Психопоетика прози Тодося Осьмачки», представленої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія галузі знань 03 Гуманітарні науки.

Тему дисертації затверджено 28 вересня 2020 року на засіданні вченої ради Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, протокол № 3.

Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор Михида Сергій Павлович.

СЛУХАЛИ:

1. Доповідь здобувачки Бойко Вікторії Валентинівни, у якій висвітлено основні положення дисертації. Аспірантка зазначила, що метою наукової роботи є аналіз особливостей психопоетики прози Тодося Осьмачки на матеріалі мегатексту.

Відповідно до мети було поставлено такі завдання:

– осмислити соціолітературознавчий аспект вивчення особистості та творчості Тодося Осьмачки;

– на матеріалі мегатексту наблизитися до створення психологічного портрету письменника, експлікувавши такі вияви його психосвіту, як характер, темперамент, світогляд, спрямованість;

– дослідити особливості реалізації психосвіту автора в його художніх творах.

Здобувачка окреслила основні методи дослідження, які сприяли досягненню поставленої мети: аналіз, синтез, узагальнення, абстрагування, а також описовий, системний, біографічний і герменевтичний методи. Серед методів на межі знань про психологію та літературознавство здобувачка виокремила концепцію класичного психоаналізу З. Фрейда, принципи індивідуальної психології А. Адлера, теорію акцентуації особистості К. Леонгарда. Використання психопоетикального методу (С. Михида) дало змогу органічно поєднати філологічні, психологічні та соціокультурні підходи.

Предметом дослідження було обрано психопоетикальні особливості творчості Тодося Осьмачки.

Об'єктом дослідження став мегатекст Тодося Осьмачки: автобіографії, спогади сучасників, епістолярій митця та психоавтобіографічні прозові твори.

Бойко В. окреслила актуальність дослідження, що зумовлена потребою

глибшого осмислення особистості Тодося Осьмачки, адже, попри значну кількість наукових праць (зокрема досліджень В. Барчан, М. Жулинського, Н. Зборовської, О. Піскун, В. Поліщука, Ю. Шевельова та ін.), письменник залишається загадковою і до кінця не осягненою постаттю в українському літературознавстві.

Здобувачка зазначила, що теоретичне значення роботи полягає в комплексному застосуванні психопоетичної методології під час аналізу творчості Тодося Осьмачки, що уможливлює глибше зрозуміння феномену його творчості та відкриває нові горизонти у вивченні взаємозв'язків між психікою автора, його світоглядом і художньою репрезентацією. Дослідження поглиблює знання про творчість Тодося Осьмачки як одного з яскравих представників письменництва 20–50-х років ХХ століття та відкриває нові перспективи у вивченні психопоетики як окремого наукового напрямку.

Результати дослідження мають і практичне значення, адже можуть бути використані під час подальшого осмислення психолого-літературознавчих концепцій, при викладанні історико-літературних курсів, вибіркового дисциплін літературознавчого спрямування, при написанні кваліфікаційних робіт, дисертацій та монографій.

Здобувачка ґрунтовно та критично осмислила широкий корпус наукових досліджень з питань психологоспрямованості сучасного літературознавства. Різноманітність методологій дослідження художніх творів та постаті автора (зокрема О. Вертипорох «Психопоетика роману Михайла Бриниха «Хліб із хрящами», Я. Даценко «Психопоетика творчості Григора Тютюнника», Н. Зборовська «Психоісторія новітньої української літератури: проблеми психосемантики і психопоетики», С. Михида «Психопоетика українського модерну: проблема реконструкції особистості письменника», А. Печарський «Психоаналітичний аспект української белетристики першої третини ХХ сторіччя», О. Піскун «Психоаналітична інтерпретація прози Т. Осьмачки», І. Скляр «Психопоетика творчості Валер'яна Підмогильного» та ін.) зумовила розгалужену термінологічну систему та її семантичне наповнення.

З метою повноформатного аналізу особистості Тодося Осьмачки було окреслено різні суспільні ролі митця. Звернено особливу увагу на різноаспектні дослідження стилю письменника, які дають можливість стверджувати, що особливості стильової манери корелюють із характерними ознаками психіки автора.

Значну увагу в дослідженні приділено розглядові питання про автобіографічність прози письменника. Використано поняття «психоавтобіографічність» (С. Михида), яке сприяє розкриттю особистості Тодося Осьмачки. До психоавтобіографічного матеріалу зараховано широкий інформаційний пласт: автобіографію, спогади, епістолярій і художні твори, у яких відбиваються особливості психосвіту письменника.

Здобувачка здійснила аналіз характеру, темпераменту та світоглядних позицій письменника. Мегатекст сприяв аналізу особистості митця крізь

призму соціопсихічної концепції. Осмислення особливостей характеру Тодося Осьмачки було поглиблено поглядами К. Леонгарда про акцентуйовані типи особистості. Письменник повністю вписується в концепцію німецького вченого і належить до застрягаючого (ригідного) типу акцентуації, якому притаманні такі риси, як правдолюбство, підозрілість, вразливість, наполегливість у досягненні цілей, честолюбство тощо. Наближенню до наукової об'єктивності дослідження також сприяло аргументоване твердження про комбінацію темпераментів (флегматичного та холеричного) у психоструктурі Тодося Осьмачки. Вважаємо, що бітемпераментність є одним із факторів мистецького потенціалу письменника. Яскраву творчу реалізацію виявив флегматичного та холеричного типів, що підтверджують спогади, простежено в образі Івана Нерадька («План до двору»).

Проаналізовано феномен фізіогноміки, теоретично обґрунтований у дисертації Я. Даценко; йдеться про іронічну посмішку Тодося Осьмачки, експліковану як у спогадах про письменника, так і в художніх творах. Це явище розглянуто в контексті психоаналітичного дослідження дотепності З. Фрейда, що дозволило виявити цілеспрямованість і смислове навантаження авторських словесних кпинів. У результаті зроблено висновок, що дотепність є не лише індивідуальною рисою письменника, а й виразним засобом нарації у його прозі.

Здобувачка окреслила питання художніх артефактів психосвіту Тодося Осьмачки, які було оприявлено шляхом аналізу підсвідомих виявів автора. Комплекс переваги простежено в стосунках Тодося Осьмачки з батьком. Прагнення перевершити батька спонукало письменника до самореалізації, що отримало художнє втілення в його творах, зокрема повісті «Ротонда душогубців».

Здобувачка висвітлила аспект сублімаційної природи творчості Тодося Осьмачки, проаналізувавши питання особливостей перипетій його особистого життя та їхньої трансформації на рівні складних психологічних колізій персонажів повісті «Старший боярин».

Осмислення найтонших душевних порухів Тодося Осьмачки визначив вектор дослідження в полі емоційної сфери психіки митця. На матеріалі повісті «План до двору» проаналізовано апокаліптичний поруйнований радянською системою український світ, у якому промовистими образами-деталлями є клепання заліза об залізо, кладовище, хрести, круки, пустка, мовчання. Зокрема в образі Івана Нерадька Тодось Осьмачка реалізує власний пережитий стан афекту, коли мовчання було свідомою реакцією на страх.

Бойко В. підкреслила, що дослідження афективних станів розширює психопоетичальну методологію та дає можливість осмислити специфічний психічний стан страху, який засвідчено в низці спогадів про Тодося Осьмачку та в його психоавтобіографічних повістях. На основі психоаналітичної розвідки З. Фрейда проаналізовано реальний страх письменника, тобто такий, який є чимось раціональним і природним, іншими словами, реакцією на

сприйняття зовнішньої небезпеки. Художню трансформацію реального страху виявлено в образах Івана Бруса («Ротонда душогубців») та Лукіяна Кошелика («План до двору»).

Розглянуто одне із найскладніших питань життєпису Тодося Осьмачки – реальне божевілля/шизофренія/параноя або ж симуляція божевілля. З'ясовано, що більшість сучасників митця дотримується думки, що божевілля письменника, яке спочатку було симуляцією, з часом стало реальним, а – творчість одним з виявів психологічного захисту.

Без заглиблення в причини афективних (неконтрольованих) станів митця в дослідженні розглядаємо симуляцію божевілля у психіці письменника як реалізацію інстинкту самозбереження. Такий погляд дає підстави стверджувати, що волюва сфера в психіці письменника переважає над емоційною, адже симуляція божевілля – це свідомо мета протистояти тоталітарному режимові.

Здобувачка підсумувала, що дослідження психосвіту Тодося Осьмачки на основі його мегатексту дозволяє розширити уявлення про митця, виявити глибинні механізми його творчості та осмислити його літературний феномен у контексті української літератури ХХ століття.

2. Запитання до здобувачки.

Під час обговорення було поставлено 6 запитань, на які доповідачка дала аргументовані відповіді.

Доктор філологічних наук, професор **Клочек Григорій Дмитрович**: «Чим зумовлена Ваша характеристика Тодося Осьмачка як представника нордійського типу соціопсихічної структури? Відомо, що для нордійця характерна «стриманість» та «витриманість», а письменнику, як Ви часто й згадували в дисертації, властива неабияка вибуховість та запальність».

Відповідь: Дякую за питання! Характеристика Тодося Осьмачки як представника нордійського типу зумовлена спогадом Юрія Стефаніка, який так його характеризує. Мегатекст, у якому збережено велику кількість описів зовнішності митця, дозволив виявити, що Тодось Осьмачка за зовнішніми рисами вписується у вказану концепцію.

Кандидат філологічних наук, доцент **Буряк Олена Федорівна**: «Ваша робота має рідкісну композицію, складається з чотирьох розділів, причому теоретична складова розгортається наскрізно: залежно від психологічного аспекту, який вивчається в підрозділі, з'ясовується зміст ключових понять через призму психоаналітичних інтерпретацій. Чим зумовлена така побудова?»

Відповідь: Дякую за питання! Деталізація в композиції наукової роботи зумовлена складною природою психіки творчої людини та моєю метою як дослідниці розкрити її грані на рівні свідомих та несвідомих виявів за допомогою психологоспрямованих концепцій.

Доктор філологічних наук, професор завідувач кафедри германських мов, зарубіжної літератури та методик їхнього навчання **Фока Марія Володимирівна**: «У підрозділі 1.3 «Психоавтобіографізм прози Тодося

Осьмачки: концепція підходу» Ви детально проаналізували термінами «біографія», «автобіографія», «психобіографія», «психоавтобіографія», що є безумовним внеском у теорію літератури. Однак свій висновок про те, що герої повістей «Старший боярин» (Гордій Лундик), «Ротонда душогубців» (Іван Брус), «План до двору» (Іван Нерадько) та оповідання «Психічна розрядка» (Гарасим Сокира) є проєкцією самого автора, тобто мають психоавтобіографічний потенціал не ілюструєте детальним аналізом текстів. Чим це зумовлено?»

Відповідь: Дякую за питання! Психоавтобіографізм прози Тодося Осьмачки уможливує застосування психопоетичної методології, адже підтверджує те, що автор свідомо чи несвідомого відображає свої психічні особливості в художньому тексті. Вияви психоавтобіографізму простежено в усіх трьох практичних розділах. Тому з метою уникнення самоповторів, у теоретичному розділі ми обмежились твердженням про те, що прозові твори Тодося Осьмачки є психоавтобіографічними.

Доктор філософії **Івашина Оксана Олександрівна:** «Чим обумовлена об'єктивність Вашого дослідження?»

Відповідь: Дякую за питання! Об'єктивність нашого дослідження забезпечує аналіз джерел, які розкривають аспекти буттєвих та психофізіологічних рис митця і дають можливість виявити притаманні саме йому ознаки художності. А також низка психологоспрямованих концепцій, зокрема З. Фрейда, А. Адлера та інших.

Доктор філологічних наук, доцент **Кирилюк Ольга Леонідівна:** «Розглядаючи питання комплексу меншовартости й комплексу переваги, Ви зазначаєте, що перший переходить у другий на основі прикладів з мегатексту. Аргументуйте свою думку».

Відповідь: Дякую за питання! Міркування про те, що комплекс меншовартости переходить у комплекс переваги, висловлює засновник індивідуальної психології А. Адлер. Мегатекст Тодося Осьмачки дозволив виявити такий перехід на основі прикладів протесту проти примусу до співпраці, що простежується як у біографії, та і в прозі автора.

Кандидат філологічних наук, доцент **Крижанівська Ольга Іванівна:** «Чи були за останні роки перевидання творів Тодося Осьмачки? І Чи мають вони передмови?»

Відповідь: Дякую за питання! Так, з 2022 року відчутно позбавилась увага до українського художнього слова. Харківське видавництво «Фоліо» перевидало всі три повісті Тодося Осьмачки. Однак вони не мають передмов. Хоч, наприклад, видання поезій Тодося Осьмачки, опубліковане в 1991 році, має передмову Миколи Жулинського.

Виступи присутніх.

З оцінкою дисертації Бойко В. В. виступили рецензенти.

Доктор філологічних наук, професор **Клочек Григорій Дмитрович,** який зазначив, що дисертація містить багатий, добре організований та оформлений фактаж, який суттєво збагачує наукові знання про творчість

Тодося Осьмачки. Аспірантка віднайшла та ґрунтовно опрацювала велику кількість літератури про письменника. Зробити це було непросто, тому що основний корпус статей, в яких висвітлюється творчість письменника, знаходився в зарубіжній періодиці. Таким чином можна твердити, що дисертантка включила в науковий обіг багато раніше невідомого матеріалу, який суттєво збагачує сучасне бачення життя та творчості письменника.

Кожна проблема, яка розглядається в дослідженні, кожний «пункт», зазначений у змісті дисертації, розглянуті з максимально можливою ретельністю та сумлінністю.

Приємне враження створює спосіб наукового висловлювання дисертантки – воно позбавлене тієї позірної науковості, яка характерна для багатьох дисертаційних досліджень. З приємністю відзначено, що дослідження здобувачки продовжує традицію «літературознавства з людським обличчям», яка була сформована такими відомими вченими, що працювали на кафедрі нашого університету, як М. Смоленчук, В. Марко, Л. Куценко, В. Панченко, С. Михіда та ін.

Клочек Г. Д. висловив такі поради, які можуть бути враховані дисертанткою при підготовці до захисту.

1. Варто врахувати, що дослідження психопоетики письменника передбачає ретельне вивчення художнього мислення письменника як основного формо/стилеформуючого чинника. (Див.: Григорій Клочек «Художнє мислення письменника як формотворчий чинник». *Енергія художнього слова*. Кіровоград: РВЦ КДПУ, 2007. С.54-73).

2. Для глибшого вивчення психотипу Тодося Осьмачки треба було б врахувати концепти, висловлені у відомій книзі Чезаре Ломброзо «Геніальність та божевілля».

Зауваження не знижують цінність актуальної самостійної наукової роботи. Дисертація Вікторії Бойко заслуговує позитивної оцінки і може бути рекомендована до захисту.

Кандидат філологічних наук, доцент **Буряк Олена Федорівна** зазначила, що дисертантка, виконавши досить складні завдання, представила оригінальну рецепцію психосвіту Тодося Осьмачки, що й обумовлює актуальність її наукової студії.

Робота має рідкісну композицію, складається з чотирьох розділів, причому теоретична складова розгортається наскрізно: залежно від психологічного аспекту, який вивчається в підрозділі, з'ясовується зміст ключових понять через призму психоаналітичних інтерпретацій. Структура логічна, концептуально виважена. В основному зміст підрозділів корелює з їхньою назвою.

Бойко В. глибоко осягнула теорію й переважно успішно використовує психоаналітичний інструментарій. Визначаючи психоавтобіографічний підхід як концептуально важливий, у підрозділі 1.3. «Психоавтобіографізм Тодося Осьмачки: концепція підходу» дисертантка скрупульозно проаналізувала тлумачення вихідних понять «біографія», «автобіографія», «автобіографізм», «психобіографія» та простежила кореляцію поглядів на

поняття «автобіографія» Андрія Цяпи, Ірини Констанкевич та ін. із психопоетичальною методологією.

У цілому дисертантка виявила неабияку делікатність, пластичність у вербалізації своїх думок, працюючи із такою тонкою матерією як психосвіт митця. Прагнення прочитати психологію, характер Т. Осьмачки через зовнішність втілюється шляхом скрупульозного підбору відповідних фрагментів спогадів сучасників письменника.

Тонкі аналітичні мікроспостереження над функціонуванням звукових художніх деталей «клепання залізо об залізо» і «бевкання дзвону» засвідчують наявність філологічного чуття у В. Бойко.

У Висновках представлено згармонізовану, об'єктивну наукову рефлексію психосвіту Осьмачки.

Позитивно оцінюючи наукове та практичне значення дисертації, О. Ф. Буряк висловила такі зауваження та побажання:

1. У підрозділі 2.1. «Нордійське у психопортреті Тодося Осьмачки: художнє втілення» дисертантка зосередилася на мемуарах й епістолярії; із художньої прози виокремила декілька цитат із «Психічної розрядки» і «Ротонди душогубців». Варто увиразнити причини такого обмеженого використання автором зовнішніх характеристик персонажів.

2. Цитата про поведінку І. Бруса, визначену серцем (с. 114), – влучна ілюстрація художнього відображення холеричної складової темпераменту митця, адже Ви тлумачите цей образ як психоавтобіографічний. Можна її використати у відповідному підрозділі.

3. Варто увиразнити початки підрозділів 1.1., 2.1., 3.3., вступними «авторськими» думками.

Зауваження не знижують цінність актуальної самостійної наукової роботи, присвяченої осягненню неординарної творчої особистості – Тодося Осьмачки із застосуванням оригінальної методології.

Дисертаційне дослідження Вікторії Валентинівни Бойко – посильний внесок у сучасне літературознавство, а тому може бути рекомендоване до захисту.

Виступила доктор філологічних наук, професор завідувач кафедри германських мов, зарубіжної літератури та методик їхнього навчання **Фока Марія Володимирівна**, яка підкреслила, що насамперед психопоетичальна призма виявляється доречною й адекватною тоді, коли стає зрозумілим, що в художньому світі письменника акумулюються психологічні аспекти, у яких треба шукати ключі або, скоріше, які і є ключами до істинних смислів. Творчість Тодося Осьмачки є саме такою, адже для українських письменників початку та середини ХХ століття творчість ставала не стільки способом витіснення психічних комплексів, скільки способом їх втілення, не стільки способом самореалізації, скільки способом втечі від реальності, що є інстинктом самозбереження. Своєю чергою, аналіз психопоетики творчості Тодося Осьмачки цілком уможливило заглиблення в слово письменника, що під пластами психологічного приховує закладені художні смисли. У цьому полягає актуальність дослідження.

Дисертаційне дослідження Бойко В.В. має чітку й логічну структуру: вступ, чотири розділи, висновки, список використаних джерел.

Дисертантці успішно вдалося обґрунтувати й застосувати психопоетичний підхід до аналізу прозових творів Тодося Осьмачки, що дало змогу глибше прочитати художні смисли, виявити як суто особисте вплинуло й сформувало художнє.

Зокрема, серед сильних моментів роботи варто відзначити детальне осмислення та узагальнення категоріального апарату психопоетики як галузі літературознавства (наприклад, ідеться про поглиблення поняття «психоавтобіографізм»).

Цікавим є аналіз нордійського типу в психопортреті письменника, що відобразилось на портретах героїв художніх творів. Це саме можна сказати і про експлікацію амбівалентності темпераменту Тодося Осьмачки у повісті «План до двору» (розділ 2.5). Або про вивчення трансформацій афекту в прозі Тодося Осьмачки (розділ 4.3). З одного боку, це мало б стати одними з дискусійних моментів, але ілюстрація творами та психологічними роботами робить ці дослідження переконливим.

Однією з найсильніших сторін роботи є аналіз мовної парадигми прози письменника (іронічна посмішка, дотепи, гострослів'я тощо), що дозволяє заглибитись у психологічний аспект (розділ 2.2).

Потужними є аналізи, де в паралелі розглядаються біографічні факти, піддаються психологічній трактовці, і водночас ілюструються їх втіленням у художніх творах. Ідеться про розгляд Олени Вітер та її втілення в образі Варки Діяковської (розділ 4.1).

У процесі прочитання дисертації виникли такі питання:

1. У роботі авторка проводить паралелі Тодося Осьмачки з Тарасом Шевченком, В. Винниченком, що дозволяє побачити, як формувався стиль письменника. Бракує моментів порівняльного аналізу творчості Тодося Осьмачки з іншими «зламаними» українськими письменниками цього періоду, скажімо, з Миколою Хвильовим або Павлом Тичиною, що дало б змогу побачити масштабність проблеми контролю й тиску радянської влади на українських митців, та водночас увиразнити оригінальність творчості Тодося Осьмачки.

2. Дисертантка зазначає, що «однією із сфер соціальної реалізації Тодося Осьмачки була й перекладацька діяльність, зокрема переклади творів О. Вайлда, В. Шекспіра, Дж. Байрона та ін. Зі спогадів самого автора дізнаємось, що він «студіював уважно англійську мову, щоб наблизитися до Шекспіра» [71, с. 20]; «перекладав «Парізіну» і докінчував обробляти «Шільонського в'язня» Байрона» [71, с. 20] та інші твори. Зауважимо, що творчість визнаних зарубіжних митців мала вплив на свідомі та підсвідомі вияви психіки митця. Детальніше це питання буде розглянуто в третьому розділі» (с.31). Це спостереження є досить цінним, і занурення в це питання дало б змогу більш ґрунтовно розкрити творчість Тодося Осьмачки, точніше, її формування. У Розділі 3 дисертантка згадує паралель з Байроном, проте не вистачило саме огляду перекладів Тодося Осьмачки, аналізу вибору твору

для перекладів, вичитування паралелей з зарубіжними творами, що перекладав письменник, у творах українського письменника.

Перелічені зауваження не впливають на загальне позитивне враження від дисертації Бойко В.В. Робота на тему «Психопоетика прози Тодося Осьмачки» є завершеним літературознавчим дослідженням, що містить наукову новизну, має практичну й теоретичну значущість і цінність. Робота відповідає всім вимогам і може бути рекомендована до захисту.

Доктор філософії **Івашина Оксана Олександрівна** зазначила, що дисертація В. Бойко присвячена ретельному дослідженню психопоетики прози Тодося Осьмачки. Здобувачка третього (освітньо-наукового) ступеня вищої освіти бере до уваги власне художні твори митця та мемуарні матеріали різних авторів: самого Осьмачки, близького оточення та віддаленої рефлексії постаті письменника.

Робота охоплює широкий спектр наукових підходів, зокрема психоаналізу, гуманістичної психології та психології афекту, що дозволяє авторці комплексно дослідити художній світ письменника. Ця мультивекторність мала позитивний вплив на цілісність уявлень про Тодося Осьмачку, яку вдалося сформулювати в результаті опрацювання дисертації.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю переосмислення творчого доробку письменника через призму психопоетики, що дає змогу краще зрозуміти як його особистість, так і загальні закономірності функціонування психоструктури митця в літературному тексті.

Особливої уваги заслуговує застосування в дослідженні психології афекту. Дисертантка вдало доводить, що афективні стани є важливим чинником, який формує особливості нарації Осьмачки, визначає його світоглядну позицію та художні стратегії.

Аналіз феномену божевілля та/або його симуляції письменником – ще один скарб цього дослідження, до якого читач разом із дисертанткою приходить у кінці. Осмислення цього явища є змістовним і багаторівневим. Дослідниця вміло поєднує текстуальний аналіз із психологічними концепціями, розкриваючи динаміку переживань автора та їхній вияв у літературному тексті, а також витримує гідний баланс між урахуванням думок інших науковців та формуванням власних.

Структура дисертації логічна, що дозволяє послідовно розкривати поставлені завдання. Водночас слід зауважити, що місцями виклад надто формалізований, що призводить до повторів та дещо ускладнює сприйняття матеріалу. Було б доцільним об'єднати деякі розділи та ретельніше структурувати текст, забезпечивши більш органічний перехід між частинами дослідження. Зокрема, іноді втрачено цікаві думки, які пізніше відіграють свою роль, але в момент першою згадки можуть бути незавершеними, як от згадка смерті батька наприкінці 2.4 у зв'язку із явищем тиранії.

Попри зазначені зауваження, дисертація Бойко В. В. є оригінальним, глибоким та науково обґрунтованим дослідженням, що містить елементи наукової новизни та робить вагомий внесок у розвиток психопоетичних студій. Робота відповідає всім вимогам, що висуваються до праці цього

штибу, і може бути рекомендована до захисту.

З характеристикою здобувача виступив науковий керівник доктор філологічних наук, професор Михіда Сергій Павлович.

Проникнення в таїну тексту, розкриття смислів, які оприявнюються письменником видимо, декодування прихованих та без поставленої мети втілених – чи не найбажаніший і процес і результат для літературознавства від самих його витоків.

Упродовж століть вияскравлювалася оптика бачення митцем світу навколо й водночас ущільнювалася завіса підтекстового, потужнішою ставала частка несвідомого в художньому творі. Процес цілком об'єктивний, якщо зважати на психо-когнітивно-креативний поступ *Homo sapiens* і розширення можливостей мистецтва.

Тож і процес пізнання художніх явищ не може не бути пролонговано-поступально-експансивним. Виклики мистецького розвою, помноженого на бажання й можливість письменника окрім звичної ролі представляти світ навколо ще й активно репрезентувати власний психосвіт, потребували відповідного інструментарію і розширення меж традиційного літературознавства у бік суміжних наук, зокрема, психології.

Особливо важливою така кореляція стає при осмисленні модерних явищ, своєю чергою помножених на виклики, які відвертали літературу з окресленого вище шляху в прірву тоталітарного «єдінообразія», руйнації цінностей, що по-особливому актуалізовано в період 20-х–50-х років ХХ століття. Травма суспільна вела за собою травму особистісну і спроба осягнути творчість митця, який її пережив, без здобутків науки про душу повсякчас буде неповною.

Психопоетика, як літературознавча галузь, має такі можливості. Вікторія Бойко, що взялася досліджувати прозу Тодося Осьмачки, постать котрого є показовою щодо згубного впливу радянського тоталітаризму на особистість письменника, продемонструвала це у своїй дисертації.

Її актуальність не викликає сумніву і з позицій розвитку методології, і з огляду на місію суб'єкта дослідження – Тодося Осьмачки, котрий розвінчує вбивчу сутність радянської влади, трансформовану, але не змінену нині режимом російської федерації. Обраний об'єкт студії, який дисертантка обмежила прозою митця: повістями «Ротонда душоубців», «План до двору», «Старший боярин», оповідання «Психічна розрядка», є релевантним задля реалізації поставленої мети – проаналізувати особливості психопоетики творчості Тодося Осьмачки. Логічним, хоч і дещо деталізованим, є набір поставлених завдань, що сприяють цьому.

Є усі підстави говорити про концептуальність їхнього виконання, чому сприяє чітка структура дисертації і підпорядкованість методологічним принципам психопоетики з акцентом на використання психоаналітичних підходів. На підмогу цьому є використання як власне фрейдівських концептів і методів, запропонованих як призму підходу до Т. Осьмачки Н. Зборовською, так і знахідок дисертантки у працях А. Адлера (A. Adler), Ф. Саллоуея (Frank J. Sulloway). Це увиразнило і розширило дослідницький

інструментарій психопоетики та вияскравило несвідомі чинники, які стали формо- й змістотворчими у поетиці Т. Осьмачки.

Проза письменника розкрилась у дисертації В. Бойко психоавтобіографічними гранями. На широкому мемуарному матеріалі дослідниці вдалося вияскравити психічні маркери особистості письменника, які трансформувалися в образній структурі повістей, стали впливовими на сюжетотворення. Заслужують на увагу оприлюднені чинники і художні артефакти реалізації захисних механізмів психіки письменника: сублімації, витіснення, проєкції. Це наблизило до наукового розуміння представлених на рівні художньо-мемуарних версій окремих фактів біографії митця, зокрема, стосунків у родині, взаємин із Оленою Вітер тощо.

Робота зі спогадами, листами, автобіографією вимагала високої міри самостійності, скрупульозності й відповідальності здобувачки. Відзначу ці риси в роботі разом із прагненням до об'єктивності, адже тонкі межі між враженням про ті чи ті якості й характеристики психічного, відображені у власне мемуарних і мемуарно-художніх версіях рефлексії Т. Осьмачки, потребували постійного вивірення з іншими, а найголовніше – перевірки текстами, як мірилом наближення до істини. Саме тут найважливіший принцип психопоетики – істина вияскравлюється на перетині різних джерел інформації про митця – став підмогою дослідниці, і, як на мене, дав змогу реалізувати поставлену в дисертації мету.

Робота добре апробована у формі доповідей на всеукраїнських і міжнародних конференціях, результати дослідження представлені в п'яти статтях у виданнях категорії Б, статті у виданні категорії В, п'яти матеріалах конференцій в Україні та за кордоном.

Загалом дисертація Бойко Вікторії Валентинівни «Психопоетика прози Тодося Осьмачки», подана на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 035 «Філологія» є цілісним оригінальним дослідженням і рекомендується до захисту.

На підставі доповіді Бойко В. В. та її обговорення, а також за результатами попередньої експертизи представленої дисертації на фаховому семінарі кафедри української філології та журналістики, прийнято такі висновки щодо дисертації «Психопоетика прози Тодося Осьмачки»:

ВИСНОВОК

фахового семінару про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації на тему:

«Психопоетика прози Тодося Осьмачки»

здобувача ступеня доктора філософії

Бойко Вікторії Валентинівни

за спеціальністю 035 Філологія

1. Актуальність теми дисертації та її зв'язок з державними програмами, науковими напрямами університету та кафедри. Актуальність дослідження полягає в застосуванні психопоетичної методології для осмислення особистості й творчості Тодося Осьмачки, що уможливорює експлікацію свідомих та підсвідомих виявів буття письменника у його прозових творах. Тема дисертації відповідає науковому напрямку кафедри української філології та журналістики в рамках науково-дослідної теми «Українська література в школі як націєтворчий фактор».

2. Особистий внесок здобувача в отриманні наукових результатів. Дисертація є самостійною науковою працею. Робота містить теоретичні та методичні положення і висновки, сформульовані дисертанткою особисто. Використані в дисертації ідеї, положення чи гіпотези інших авторів мають відповідні посилання і використані лише для підкріплення ідей здобувача.

3. Наукова новизна результатів дисертації полягає в розширенні можливостей психопоетики як психологоспрямованої літературознавчої технології, що сприяло подальшому осягненню особистості та творчості Тодося Осьмачки. Обрану методологію доповнено окремими положеннями вчення про афекти (affect studies) (Б. Массумі, Ю. Лесняк), етнопсихологічними розвідками (Ю. Липа, Г. Лозко). До вербалізованих виявів особистості митця: листів, автобіографій, спогадів, які, традиційно, визначають його мегатекст, залучено художні біографії М. Слабошпицького «Поет із пекла», «Тодось Осьмачка: літературний профіль», І. Власенко «Утікач Тодось», Софії Наумович «Останні дні Львова», П. Маяра «Страх». Вказані джерела базуються на широкому мемуарному матеріалі та певною мірою інтерпретують реальні факти буття письменника, що компенсує окремі лакуни в мегатексті. Психопоетичну методологію було поглиблено аналізом світоглядних позицій письменника та їхньої художньої реалізації.

4. Теоретичне та практичне значення результатів дисертаційної роботи. Теоретичне значення роботи полягає в комплексному застосуванні психопоетичної методології під час аналізу творчості Тодося Осьмачки, що уможливорює глибше зрозуміння феномену його творчості та відкриває нові горизонти у вивченні взаємозв'язків між психікою автора, його світоглядом і художньою репрезентацією. Дослідження поглиблює знання про творчість Тодося Осьмачки як одного з яскравих представників письменництва початку та середини ХХ століття та відкриває нові перспективи у вивченні психопоетики як окремого наукового напрямку.

Результати дослідження можуть бути практично використані під час подальшого осмислення психолого-літературознавчих питань, при викладанні історико-літературних курсів, вибіркових дисциплін літературознавчого спрямування, при написанні кваліфікаційних робіт, дисертацій та монографій.

Оцінка структури та обсягу дисертації, її мови та стилю. Дисертація виконана фаховою українською мовою, текстове подання матеріалу відповідає стилю науково-дослідної літератури. Наукова робота за структурою, мовою та стилем викладення, а також оформленням відповідає вимогам МОН України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0155-17#Text>).

Характеристика особистості здобувача.

Бойко Вікторія Валентинівна народилась 14 грудня 1995 року. Протягом навчання в школі показувала високі знання у засвоєнні дисциплін гуманітарного профілю, зокрема української мови та літератури.

З 2013 року навчалася в Центральноросійському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка. У 2017 році отримала диплом бакалавра, а в 2018 році – диплом магістра з відзнакою. Професійна кваліфікація: Магістр освіти. Вчитель української мови і літератури та англійської мови і світової літератури.

У 2020 році вступила до Центральноросійського державного педагогічного університеті імені Володимира Винниченка на навчання для здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 Філологія. Нині завершує підготовку за освітньо-науковою програмою Філологія (українська мова та література).

Результати перевірки роботи на академічний плагіат

Дослідження «Психопоетика прози Тодося Осьмачки» Бойко Вікторії Валентинівни визнана оригінальною роботою, яка не містить елементів академічного плагіату. Дисертаційна робота була перевірена автоматизованим сервісом пошуку плагіату StrikePlagiarism.com. Результати перевірки зафіксовано у звіті подібності.

Висновки щодо запозичень виявлених у роботі «Психопоетика прози Тодося Осьмачки» є слушними і не є плагіатом. Робота оригінальна і може бути рекомендована до захисту.

Апробація результатів дослідження.

Результати дисертації відображено в 11 публікаціях, які свідчать про достатню репрезентацію основних положень дисертації «Психопоетика прози Тодося Осьмачки». Опубліковані наукові статті у фахових виданнях (5 публікацій) висвітлюють різні аспекти наукової розвідки: специфіку мовного вираження (дотепність), емоційну та афективну складову (афект, комплекс меншовартості), психоавтобіографічну основу творів. Це засвідчує цілісність і комплексність представлення основних результатів дисертації в наукових виданнях.

Статті в наукових фахових виданнях України:

1. Бойко В. В. Дотепність Тодося Осьмачки: особисте й художнє.

Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис». № 11, 2022. С. 14–20.

2. Бойко В. В. Художня трансформація афекту в повісті Тодося Осьмачки «Ротонда душогубців». *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис»*. № 12, 2022. С. 25–30.

3. Бойко В. В., Михида С. П. Комплекс меншовартості / переваги у психосвіті Тодося Осьмачки. *Нова філологія*. № 91, 2023. С. 5–11. (75% – внесок Бойко В., 25 % – Михиди С. П.).

4. Бойко В. В. Психоавтобіографічна повість Тодося Осьмачки «Ротонда душогубців»: артефакти психосвіту автора. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Журналістика. 2023. Том 34 (73), № 6. С. 139–143.

5. Бойко В. В. Тодось Осьмачка – Олена Вітер: біографічна та психоавтобіографічна історія. *Наукові записки*. Серія: Філологічні науки, 2024. Вип. № 1 (208), С. 42–48.

Публікації, які не входять до переліку фахових, та в закордонних виданнях:

1. Бойко В. В. Фанатична любов до правди : штрихи до психопортрету Теодосія Осьмачки. *International scientific conference «The issues of modern philology and creative methods of teaching a foreign language in the European education system» : conference proceedings (December 28–29, 2021. Venice, Italy)*. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2021. С. 27–30.

2. Бойко В. В. Кореляція «зовнішність – характер»: нордійське в психопортреті Тодося Осьмачки. *International scientific conference “Current trends and fields of philological studies in the challenging reality” : conference proceedings (July 29–30, 2022. Riga, the Republic of Latvia)*. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2022. Р. 69–72.

3. Бойко В. В. Темперамент Тодося Осьмачки: штрихи до психопортрету. *Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції «Слово в сучасній науковій парадигмі: євроінтеграційний контекст»*, 2022. С. 70–73.

4. Бойко В. В., Михида С. П. Апокаліптичність психосвіту Тодося Осьмачки (на матеріалі психоавтобіографічної повісті «План до двору»). *Наукові записки*. Серія: Філологічні науки. Випуск 1(204). Кропивницький: Видавничий дім «Гельветика», 2023. С. 7–12.

5. Бойко В. В. Вплив мікросоціального оточення на становлення особистості Тодося Осьмачки. *Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Слово в сучасній науковій парадигмі: євроінтеграційний контекст»*, 2023. С. 39–45.

6. Бойко В. В. Художні вияви спрямованості Тодося Осьмачки у психоавтобіографічній прозі. *Innovations in philology: whims or the need of the hour (December 6–7, 2023. Częstochowa, the Republic of Poland)*. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2023. С. 48–51.

Апробація основних результатів дослідження на конференціях, симпозіумах, семінарах тощо.

Основні положення й результати дослідження апробовано у форматі доповідей на звітних наукових конференціях кафедри української філології та журналістики Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка (2020-2023), та на міжнародних і всеукраїнських конференціях:

1. V Міжнародна наукова конференція «Творча спадщина Володимира Винниченка на тлі ХХ століття» (8-9 жовтня 2020 року, м. Кропивницький).

2. International scientific conference «The issues of modern philology and creative methods of teaching a foreign language in the European education system» : conference proceedings (December 28–29, 2021. Venice, Italy).

3. International scientific conference «Current trends and fields of philological studies in the challenging reality» : conference proceedings (July 29–30 2022, Riga, Latvia).

4. I Міжнародна науково-практична конференція «Слово в сучасній науковій парадигмі: євроінтеграційний контекст» (24–25 листопада 2022 року, м. Кропивницький).

5. Всеукраїнська науково-практична конференція «Леонід Куценко – дослідник творчості Євгена Маланюка» (29–30 вересня 2022 року, м. Кропивницький).

6. Всеукраїнська наукова конференція «Дискурсивні практики в українській літературі (від давнини до сучасності) в серії конференцій ІХ-ті Фаценківські читання (25 травня 2023 року, м. Одеса).

7. Всеукраїнська (з міжнародною участю) науковій онлайн-конференції «Літературний процес: територія пам'яті» (26 квітня 2024 року, м. Київ).

За результатами попередньої експертизи дисертації Бойко В. В. і повноти публікації основних результатів дослідження

УХВАЛЕНО:

1. Затвердити висновки про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації здобувача ступеня доктора філософії Бойко Вікторії Валентинівни на тему «Психопоетика прози Тодося Осьмачки».

2. Констатувати, що дисертація «Психопоетика прози Тодося Осьмачки» за своїм науковим рівнем, новизною отриманих результатів, теоретичним та практичним значенням, змістом та оформленням повністю відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 261, наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» зі змінам

і доповненнями, внесеними наказом МОН України від 31.05.2019 № 759, а також вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 341 від 21.03.2022, № 502 від 19.05.2023, № 507 від 03.05.2024).

3. За результатами публічної презентації результатів дисертації та їхнього обговорення на фаховому науковому семінарі кафедри української філології та журналістики факультету української філології, іноземних мов і соціальних комунікацій рекомендувати дисертацію рекомендувати дисертацію Бойко Вікторії Валентинівни на тему «Психопоетика прози Тодося Осьмачки», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії, з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 Філологія для подання до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді.

Результати голосування щодо затвердження Висновку та рекомендації до захисту дисертації:

За	–	<u>16</u>
Проти	–	<u>0</u>
Утримались	–	<u>0</u>

Голова фахового семінару
завідувач кафедри
української філології та журналістики
доктор філологічних наук, доцент

Ольга КИРИЛЮК

Рецензенти :
Доктор філологічних наук, професор
кафедри української філології
та журналістики

Григорій КЛОЧЕК

Кандидат філологічних наук, доцент
кафедри української філології
та журналістики

Олена БУРЯК

